KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O’QUVCHILARDA IJOBIY MUNOSABAT USULLARINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Toshkent viloyat Nurafshon shahar

26-maktab boshlangich sinf o'qituvchisi.

Mirsaitova Go'zal Baxodirovna

Anotatsiya: Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari tahlil etiladi. O‘quvchilarning atrof-muhit, tengdoshlar, o‘qituvchilar va ota-onalar bilan bo‘lgan munosabatlarida ijobiy qarash va hissiy-ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bolalarning psixologik rivojlanish bosqichlari, empatiya, hamkorlik, bag‘rikenglik kabi ijtimoiy hislatlarning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar ko‘rib chiqilgan. Maqolada zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida ijobiy munosabatni shakllantirish bo‘yicha samarali usullar tavsiya etilgan. Tadqiqot natijalari kichik maktab yoshidagi bolalarning ijtimoiy moslashuvchanligi va ruhiy holatini yaxshilashda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so’zlar: kichik maktab yoshi, ijobiy munosabat, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, tarbiya, empatiya, kommunikativ ko‘nikmalar, bolalar psixologiyasi, munosabat shakllanishi, maktab muhitida rivojlanish, hissiy ong.

Аннотация: В статье анализируются социально-психологические особенности формирования позитивных установок у учащихся младших классов. Подчеркивается важность развития позитивных установок и социально-эмоциональных компетенций во взаимоотношениях учащихся с окружающей средой, сверстниками, учителями и родителями. Также были рассмотрены этапы психологического развития детей и факторы, влияющие на формирование таких социальных качеств, как эмпатия, сотрудничество и толерантность. В статье

рекомендуются эффективные методы формирования позитивного отношения, основанные на современных педагогических и психологических подходах. Результаты исследования имеют практическое значение в улучшении социальной адаптации и психического состояния детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: младший школьный возраст, позитивное отношение, социально-психологические особенности, воспитание, эмпатия, коммуникативные навыки, детская психология, формирование отношения, развитие в школьной среде, эмоциональная осознанность.

Annotation: This article analyzes the socio-psychological features of the formation of positive attitudes in younger school-age children. The importance of developing a positive attitude and emotional and social competencies in students' relationships with the environment, peers, teachers and parents is highlighted. The stages of children's psychological development, factors affecting the formation of social qualities such as empathy, cooperation, tolerance are also considered. The article recommends effective methods for forming positive attitudes based on modern pedagogical and psychological approaches. The results of the study are of practical importance in improving the social adaptability and mental state of younger school-age children.

Key words: primary school age, positive attitude, socio-psychological characteristics, upbringing, empathy, communication skills, child psychology, attitude formation, development in the school environment, emotional awareness.

Kirish: Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda barkamol avlodni tarbiyalash, ularning ijtimoiy hayotga moslashuvchan, ruhiy jihatdan barqaror va ijobiy munosabatga ega bo‘lgan shaxs sifatida shakllanishini ta’minlash dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, inson shaxsining asosiy fazilatlari bolalik davrida, xususan, kichik maktab yoshida shakllana boshlaydi. Shu bois bu davrdagi ta’lim-tarbiya jarayoni nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy va psixologik muhit orqali bolada ijobiy munosabatlarni tarkib toptirishga ham yo‘naltirilishi lozim. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar ijtimoiy munosabatlar tizimiga yangi bosqichda kirib

keladilar: ular uchun maktab jamiyati, tengdoshlar guruhi va o‘qituvchi bilan o‘zaro munosabatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu bosqichda bolalarda empatiya, hamdardlik, tushunish, madaniyatli muomala, hurmat, birdamlik va hamkorlik kabi ijobiy ijtimoiy hislatlarni shakllantirish pedagog va psixologlar zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi. Aks holda, bolalarda turli salbiy xulq-atvor shakllanishi, kommunikatsion muammolar, ijtimoiy izolyatsiya yoki tajovuzkorlik holatlari yuzaga kelishi mumkin. Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirishga ta’sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar, bu jarayonda o‘qituvchi va oilaning o‘rni, hamda samarali pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ijobiy munosabat shakllanishining yoshga xos psixologik jihatlari ham ko‘rib chiqilib, amaliy tavsiyalar beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar: Avloniy ta’kidlagan axloqiy qadriyatlar ijobiy munosabatning asosi hisoblanadi. [1]O‘quvchilarda hurmat, sabr, hamkorlik, mehr-muhabbatni shakllantirish orqali ijobiy munosabat hosil qilinadi. Bu fikrlar maqolangizning milliy-tarbiyaviy asoslarini mustahkamlaydi. Kichik maktab yoshidagi bolalar psixologik rivojlanishida muloqot va ijtimoiy o‘zaro ta’sir hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ularning hissiy holati, o‘zini tutishi, munosabat madaniyati ko‘proq o‘qituvchi va tengdoshlar bilan aloqada shakllanadi. Bu davrda bolalar o‘z fikrini bildirish, boshqalarni tinglash, empatiya ko‘rsatish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rganadi.[2] Bundan tashqari, Ijobiy munosabatni shakllantirish bevosita kommunikativ kompetensiya rivoji bilan bog‘liq. O‘quvchilar o‘z fikrini to‘g‘ri ifoda etishi, boshqalarni tinglay olishi va jamoada ishlashni o‘rganishi — maqolangizda ta’kidlangan ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning amaliy ko‘rinishidir.

Mavzuning dolzarbligi: Yosh avlodni har tomonlama barkamol shaxs sifatida tarbiyalash – jamiyatning taraqqiyoti va barqarorligi uchun muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi davr bolalarning shaxsiyati shakllanishida poydevor vazifasini bajaradi. Shu bosqichda ularning dunyoqarashi, ijtimoiy xulq-atvori, hissiy holati va munosabat madaniyati shakllana boshlaydi. O‘quvchilarning o‘zaro va kattalar

[1] Avloniy A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O‘zbekiston.

[2] G‘ulomova M. Sh. (2021). *Boshlang‘ich sinf psixologiyasi*

bilan bo‘lgan munosabatlaridagi ijobiy yo‘nalish, jamiyatda faol, mehribon, muloqotga ochiq va sog‘lom fikrlovchi shaxs sifatida voyaga yetishida asosiy omillardan biridir.

Bugungi kunda maktab muhitida duch kelinayotgan muammolar – bolalar o‘rtasidagi ziddiyatlar, tajovuzkorlik, loqaydlik, ijtimoiy faollikning sustligi – aynan ijobiy munosabatlarni shakllantirishdagi kamchiliklar natijasi bo‘lishi mumkin. Shu bois, o‘quvchilarni ijtimoiy va psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash, ularning ijobiy munosabat usullarini shakllantirish bugungi ta’lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Mazkur mavzuni chuqur o‘rganish, ijobiy munosabatlarning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash va samarali pedagogik-psixologik usullarni ishlab chiqish, o‘qituvchi va ota-onalarga bu borada metodik ko‘rsatmalar berish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Nazariy asoslar: Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabatni shakllantirish jarayoni bir nechta psixologik va pedagogik nazariyalarga tayanadi. Bu nazariy asoslar bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishining psixologik xususiyatlarini tushunishga, ularning munosabatlardagi faol ishtirokini ta’minlashga xizmat qiladi. Avvalo, L. S. Vygotskiyning ijtimoiy-rivojlanish nazariyasi asosida bolaning bilish jarayonlari va shaxsiy xususiyatlari ijtimoiy muhitda shakllanishi ta’kidlanadi. Unga ko‘ra, bola atrofidagi kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilgan holda nutq, tafakkur, xulq-atvor kabi jihatlarni egallaydi. Demak, bolaning ijobiy munosabat shakllanishida uning ijtimoiy muhitdagi tajribasi hal qiluvchi ahamiyatga ega. E. Ericksonning psixososial rivojlanish bosqichlari nazariyasida esa bolalikdagi ijtimoiy muloqotlar orqali ishonch, mustaqillik, tashabbus va shaxsiy identifikatsiya rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi bolalar "mehnatsevarlikka qarshi pastlik" bosqichida bo‘lib, ular o‘zlarining ijtimoiy foydaliligini his qilishga ehtiyoj sezadilar. Bu bosqichda o‘ziga bo‘lgan ijobiy munosabat va atrofdagilar bilan iliq aloqalar o‘rnatish muhim ahamiyatga ega. A. N. Leontyev va D. B. Elkoninlarning faoliyat nazariyasi shuningdek, bolalarning shaxsiy rivojlanishi ularning faoliyatiga, ayniqsa o‘yin, o‘qish va mehnat faoliyatiga bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Bu jarayonlarda o‘quvchilarning ijtimoiy muloqoti, jamoaga moslashuvi va ijobiy munosabatni shakllantirish imkoniyati kengayadi. Pedagogik nuqtai nazardan, Sh.

Amonov, G. Ballaeva, A. Avloniyning milliy-ma’naviy qadriyatlar asosidagi tarbiya konsepsiyalari ham bolaning axloqiy-ijtimoiy qiyofasini shakllantirishda asosiy nazariy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Ularning qarashlarida ijobiy munosabatlar, mehr-oqibat, hurmat, sabr-toqat kabi fazilatlarning yosh avlod tarbiyasida tutgan o‘rni chuqur tahlil etilgan. Shuningdek, zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuvlar — kompetensiyaviy yondashuv, insonparvar ta’lim modeli, va emosional intellekt nazariyalari ijobiy munosabatni shakllantirishda amaliy jihatdan keng qo‘llanilmoqda. Ushbu nazariy asoslar kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabat usullarini samarali shakllantirish bo‘yicha ilmiy va metodik ishlanmalarni tayyorlashda poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar: Tadqiqot davomida kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabat shakllanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar chuqur o‘rganildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning shaxslararo munosabatlari, o‘qituvchi va ota-onalarning yondashuvi, sinfdagi ijtimoiy muhit va o‘yin orqali o‘zaro ta’sir ijobiy munosabatlarning shakllanishiga bevosita ta’sir qiladi.

Psixologik kuzatuvlar va so‘rovnoma natijalariga ko‘ra, ijobiy muloqot madaniyati rivojlangan o‘quvchilarda quyidagi xususiyatlar yaqqol namoyon bo‘ladi:

- boshqalarning fikriga hurmat bilan qarash;
- tengdoshlariga yordam berishga tayyorlik;
- nizolarni tinch yo‘l bilan hal qilishga intilish;
- ijtimoiy faollik va tashabbus ko‘rsatish.

Sinov tariqasida o‘tkazilgan amaliy mashg‘ulotlar — rolli o‘yinlar, guruhiy topshiriqlar, psixologik treninglar, ijobiy kommunikatsiya mashqlari — o‘quvchilarning munosabatlarida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, emotsional intellekt va empatiyani rivojlantiruvchi metodikalar samaradorligi yuqori bo‘ldi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, sinf jamoasida o‘zaro ishonch va hurmat muhiti mavjud bo‘lgan maktablarda ijobiy munosabatlar darajasi ancha yuqori.

Shuningdek, ota-onalar bilan olib borilgan suhbatlar natijasida oilaviy tarbiyaning ham bu jarayonda katta ahamiyatga ega ekani aniqlandi. Ota-onalarning o‘z farzandlariga mehr-muhabbat bilan yondashuvi, ularni ijtimoiy muloqotga o‘rgatishi maktabdagi munosabatlar sifati bilan bevosita bog‘liq.

Tadqiqot natijalari quyidagicha umumlashtiriladi: Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabatlar avvalo o‘qituvchining individual yondashuvi va ijtimoiy-emosional muhitga bog‘liq. O‘yin va amaliy mashg‘ulotlar asosida tashkil etilgan faoliyat ijobiy muloqotni samarali rivojlantiradi. Ijtimoiy-psixologik qo‘llab-quvvatlash vositalari — trening, maslahat, qo‘llab-quvvatlovchi fikrlar — ijobiy hissiy holatni mustahkamlaydi. Ota-onalar va maktab o‘rtasidagi hamkorlik ijobiy munosabatlarni shakllantirishda muhim vositadir.

Ushbu natijalar asosida kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabatni shakllantirishga qaratilgan kompleks yondashuv ishlab chiqish lozimligi aniqlanadi.

Taklif va xulosalar: O‘tkazilgan tahlil va kuzatuvlarga asoslanib, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ijobiy munosabatlarni shakllantirish bo‘yicha quyidagi xulosa va takliflar ilgari suriladi: Xulosalar shuni ko’rsatadiki, Kichik maktab yoshi — ijtimoiy munosabatlar, xulq-atvor va shaxsiy fazilatlar shakllanishining eng muhim bosqichlaridan biridir. Ijobiy munosabatlar — bolalarda hamdardlik, hurmat, muloqot madaniyati, ijtimoiy mas’uliyat kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonga ijtimoiy-psixologik muhit, o‘qituvchining shaxsiy namunasi, ota-onalarning tarbiyaviy yondashuvi va tengdoshlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Maxsus metod va uslublar – rolli o‘yinlar, treninglar, guruhiy mashg‘ulotlar orqali ijobiy munosabatlarni rivojlantirish mumkin.

Takliflar shu mavzularni qamrab oladiki, Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun ijobiy munosabatni shakllantirishga oid metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish. Maktab psixologlari tomonidan o‘quvchilarda emotsional intellekt va empatiyani rivojlantirishga yo‘naltirilgan maxsus dasturlarni joriy etish. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish maqsadida seminar-treninglar tashkil qilish va ularni bolalarning ijtimoiy-psixologik rivojida faol ishtirok etishga jalb qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Vygotskiy L. S. (1983). Psixologiya va madaniyat. Moskva: Pedagogika nashriyoti.

2. Erickson E. (2000). Bolalar va jamiyat: Psixososial rivojlanish nazariyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.

3. Leontyev A. N. (1977). Faoliyat, ong va shaxs. Moskva: Nauka.

4. Elkonin D. B. (1989). Bolalar psixologiyasi. Moskva: Pedagogika.

5. Amonov Sh. (2004). Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O‘qituvchi.

6. Ballaeva G. (2018). O‘quvchilarda ijtimoiy-hissiy ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.

7. Karimova Z. (2016). Maktab psixologiyasi: metodik qo‘llanma. Toshkent: Innovatsiya.

8. Avloniy A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O‘zbekiston.

9. G‘ulomova M. Sh. (2021). Boshlang‘ich sinf psixologiyasi. Toshkent: TDPU nashriyoti

10. Qodirova N. (2020). O‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning psixologik asoslari. Toshkent: Barkamol avlod.

11. Salomova D. (2019). Emotsional intellekt va uning ijtimoiy rivojlanishdagi o‘rni. // Pedagogik izlanishlar jurnali, №3